НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗДОРОВ'Я, РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

КАФЕДРА МЕДИЧНОЇ БІОЛОГІЇ ТА СПОРТИВНОЇ ДІЄТОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Науково-методичною радою
(протокол № 5 від 28 серпня 2026 р.)
Голова Науково-методичної ради
університету
_____Оксана ШИНКАРУК

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ БІОЕТИКА

рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)
спеціальність: І7 Терапія та реабілітація
освітньо-наукова програма: Фізична терапія, ерготерапія
статус навчальної дисципліни: обов'язкова
код дисципліни в освітньо-науковій програмі: ОК.2
мова навчання: українська

Київ – 2026

РОЗРОБНИКИ:
Вікторія ПАСТУХОВА, професор кафедри медичної біології та спортивної дієтології, доктор медичних наук, професор, vpastukhova@uni-sport.edu.ua
Наталія ДЗЮБЕНКО, кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри медичної біології та спортивної дієтології, n_dziubenko@uni-sport.edu.ua

РЕКОМЕНДОВАНО:
кафедрою медичної біології та спортивної дієтології
(засідання кафедри від 30 червня 2026 р., протокол № 11)

Завідувач кафедри _____ Вікторія ПАСТУХОВА

ПОГОДЖЕНО:
Гарант освітньої програми _____ Олена ЛАЗАРЄВА

Начальник
навчально-методичного відділу _____ Ольга Д'ЯЧЕНКО

Начальник відділу забезпечення
якості вищої освіти _____ Сергій ПОПОВИЧ

Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна спрямована на формування визначених освітньо-науковою програмою загальних та фахових компетентностей, зокрема основних морально-етичних і ціннісно-правових принципів, що лежать в основі сучасної біоетики, розвиток морально-правової культури в терапії та реабілітації, вдосконалення навичок культури спілкування, формування гуманістичного світогляду та морально орієнтованого ставлення до практики застосування сучасних біомедичних технологій. Обсяг дисципліни – три кредити ECTS. Основні теми: Біоетика: предмет, мета і задачі в біології. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Питання біобезпеки і ризику біомедичних технологій. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій. Біоетичне ставлення до лабораторних тварин. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину. Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів поточного контролю та заліку.

Abstract of the discipline. Course Description. This course is designed to develop the general and professional competencies defined by the educational-scientific program. Specifically, it focuses on the fundamental moral-ethical and legal-axiological principles underlying modern bioethics; the cultivation of a moral-legal culture within therapy and rehabilitation; the enhancement of communication skills; and the development of a humanistic worldview and a morally grounded approach to the application of modern biomedical technologies. The course carries a value of three ECTS credits. Key topics include: Bioethics—its subject matter, goals, and objectives within biology; human rights as a foundation for bioethical principles and behavioral criteria; the value of human life and health; international instruments concerning bioethics and human rights; biosafety issues and the risks associated with biomedical technologies; the ethical foundations of conducting biomedical research; the axiological dimension of emerging biotechnologies; bioethical considerations regarding laboratory animals; the bioethical aspects of transplantology and blood transfusion; and the ethical challenges surrounding the integration of nanotechnology into medicine. The final grade is determined based on the results of ongoing assessments and a pass/fail examination.

Мета навчальної дисципліни – формування визначених освітньо-науковою програмою загальних та фахових компетентностей, зокрема основних морально-етичних і ціннісно-правових принципів, що лежать в основі сучасної біоетики, розвиток морально-правової культури в терапії та реабілітації, вдосконалення навичок культури спілкування, формування гуманістичного світогляду та морально орієнтованого ставлення до практики застосування сучасних біомедичних технологій.

Перелік компетентностей, які формуються під час вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-наукової програми «Фізична терапія, ерготерапія» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю І7 Терапія та реабілітація

Шифр	Компетентності
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК01. Здатність до абстрактного, критичного та системного мислення, аналізу й синтезу інформації, генерування нових ідей. ЗК02. Здатність здійснювати наукову та професійну комунікацію, співпрацювати в міжнародному та міжкультурному середовищі. ЗК05. Здатність діяти на засадах громадянської відповідальності, демократичних цінностей, поваги до прав людини та культурного різноманіття, а також дотримуватися принципів сталого розвитку в професійній і науковій діяльності.
Спеціальні (фахові) компетентності (ФК)	ФК02. Здатність виявляти та формулювати актуальні наукові проблеми, генерувати нові наукові ідеї та гіпотези, здійснювати оригінальні дослідження, спрямовані на переосмислення наявних і створення нових знань, підходів і професійних практик у фізичній терапії, ерготерапії та суміжних міждисциплінарних напрямах з урахуванням їхньої суспільної значущості. ФК03. Здатність обґрунтовувати та застосовувати методологію наукових досліджень, розробляти дизайн дослідження, обирати й використовувати відповідні методи збору, аналізу та інтерпретації даних для розв'язання актуальних наукових і практичних проблем фізичної терапії та ерготерапії. ФК07. Здатність прогнозувати вплив наукових досліджень у сфері фізичної терапії та ерготерапії на людину і суспільство, відповідати за отримані наукові результати, дотримуватися принципів дослідницької етики та академічної доброчесності у науковій, науково-педагогічній і професійній діяльності.

Обсяг навчальної дисципліни – 3 кредити ЄКТС, які розподіляються у годинах:

Форми навчання	Види навчальних занять				Самостійна робота	Разом
	лекції	лабораторні	практичні	семінарські		
Денна	10	0	14	0	66	90
Заочна	4	0	4	0	82	90

Статус навчальної дисципліни: обов’язкова.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: успішне опанування такими навчальними дисциплінами:

на другому (магістерському) рівні вищої освіти: Професійна поведінка, комунікація та інноваційні методи навчання;

на третьому (освітньо-науковому): Філософія та методологія науки.

Програма навчальної дисципліни.

Тематичний план навчальної дисципліни

Номер і назва теми	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	л	п	с.р.	усього	л	п	с.р.
Тема1. Біоетика: предмет, мета і задачі в біології.	2	2	-	-	2	2	-	-
Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	4	2	2	-	4	2	2	-
Тема 3. Питання біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	6	-	2	4	6	-	-	6
Тема 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.	16	2	2	12	16	-	-	16
Тема 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.	16	-	2	14	16	-	2	14
Тема 6. Біоетичне ставлення до лабораторних тварин.	16	2	2	12	16	-	-	16
Тема 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	16	-	2	14	16	-	-	16
Тема 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	14	2	2	10	14	-	-	14
Всього годин:	90	10	14	66	90	4	4	82

Зміст навчальної дисципліни за темами

ТЕМА 1. Біоетика: предмет, мета і задачі в біології. Історія біоетики, нооетики.

Передумови становлення біоетичних поглядів в біології та медицині; Комітети з етики та їх роль в ухваленні рішення про біомедичне дослідження.

Біоетичні комітети в Україні. Основні принципи державної політики в галузі біоетики. Механізми реалізації державної політики в галузі біоетики; Біоетика: проблемне поле, універсальні принципи і моральні цінності. Моделі біоетики. Деонтологічна модель біоетики і принцип “дотримання обовязку”. Ліберально-радикальна модель біоетики. Соціологічно-утилітаристична модель біоетики. Персоналістична модель біоетики. Біоетична модель Гіпократа. Біоетична модель Парацельса ("Роби добро"). Модель "технічного" типу. Модель сакрального типу. Модель колегіального типу. Модель контрактного типу.

ТЕМА 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров’я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.

Універсальні принципи і норми біоетики. Біоетика і принцип поваги прав та гідності людини. Принцип поваги автономії особистості. Біоетика і принцип поінформованої згоди. Поняття «медичне право».

ТЕМА 3. Питання біобезпеки і ризику біомедичних технологій.

Міжнародні документи, які регламентують експерименти за участю людини та тварин. «Конвенція про захист прав і свобод людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини». «Конвенція про права людини і біомедицині» (Рада Європи, 1996). Етичні принципи проведення клінічних досліджень на людині. Справедливість при відборі пацієнтів. Інформована згода досліджуваних. Аналіз поінформованого згоди. Плацебо, рандомізація, подвійні сліпі клінічні випробування.

ТЕМА 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.

Біоетичні аспекти експериментальних і лабораторних досліджень. Етичні аспекти використання тварин в біомедичних дослідженнях. Етичні принципи проведення клінічних досліджень на людині. Інформована згода пацієнта на медичні втручання. Дотримання принципів біомедичної етики у поводженні з тілами померлих і анатомічними препаратами, використовуваними в навчальних цілях. Етичні принципи використання плацебо. Рандомізація медичних даних. Етичні комітети: пошук спільної етичної основи. Типи та функції етичних комісій. Етична основа в плюралістичному суспільстві. Питання гідності людського життя. Біоетичні комітети в Україні. Діяльність комісій з питань етики досліджень. Співвідношення користі і ризику дослідження.

ТЕМА 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.

Свобода наукової творчості та етичні виміри науки. Ідея “когнітивних цінностей” в концепції Х. Лейсі. Співвідношення цінностей науки. Практико-технологічні, соціо-світоглядні та етичні проблеми генної інженерії (ГІ). Ціннісні орієнтації новітньої біотехнології. Гуманістичні перспективи ГІ. Вплив розвитку ГІ-технологій (технології “рекомбінантних ДНК”) на розуміння живого. Філософське осмислення екологічних та антропологічних наслідків “примусової” адаптації до середовища трансгенних організмів. Теоретичний вимір ГІ (підґрунтя метафізичних потреб людського буття).

Аксіологічна площина людського життя і його продовження. Етична складова науково-пізнавальної діяльності. Інструментальна цінність ГІ і особливі ракурси трансгенної біотехнології. Осмислення перспектив використання трансгенних організмів в медицині.

ТЕМА 6. Біоетичне ставлення до лабораторних тварин.

Використання тварин в експериментах та проблеми біоетики. Вивчення онтогенезу і біології розвитку. Поведінкові досліди. Досліди по розмноженню для вивчення генетики і еволюції. Генетична модифікація тварин для імітації певних випадків типу спадкового захворювання. Вивчення природно виникаючих захворювань. Вивчення тварин з штучно викликаними розладами.

ТЕМА 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.

Моральні проблеми трансплантології та трансфізіології. Епідеміологія та етика. Релігійні погляди на проблему трансплантології. Біоетичні проблеми болю, страждання та реабілітації. Біоетичні аспекти профілактичних програм і медичного консультування. Біоетичні аспекти хірургічної практики. Етико-правові принципи трансплантації людських органів.

ТЕМА 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.

Розширення теоретичних знань щодо біоетичного регулювання професійної діяльності медичних спеціалістів та дослідників, що сприяють безпеці використання нанотехнологій та запобігають нанесенню шкоди людині, її потомству, усьому людству і біосфері у цілому. Вміння користуватися новими етичними принципами (тобто нооєтикою), для запобігання глобальної екологічної кризи, за суттю ноосферної кризи, яка може прийняти катастрофічний і необоротний характер.

Тематика практичних занять

Номер і назва теми навчальної дисципліни	Номер за порядком і назва теми практичних занять	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров’я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	1. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров’я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	2	2
Тема 3. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	2. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	2	-

Тема 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.	3. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень	2	-
Тема 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.	4. Етичні проблеми ГІ. Застосування технології “рекомбінантних ДНК”: "закони живого", поняття "сутності живого". Антропологічні та екологічні наслідки використання трансгенних організмів. Продовження терміну людського життя: аксіолого-етичний вимір.	2	2
Тема 6. Біоетичне ставлення до лабораторних тварин.	5. Вивчення онтогенезу і біології розвитку. Поведінкові досліди. Досліди по розмноженню для вивчення генетики і еволюції. Генетична модифікація тварин для імітації певних випадків типу спадкового захворювання. Вивчення природно виникаючих захворювань. Вивчення тварин з штучно викликаними розладами.	2	-
Тема 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	6. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові. Етичні проблеми оперативного хірургічного втручання. Розуміння хірургічного втручання як “травматичної дії”, “механічного впливу” на органи і тканини тварин як біоетична проблема.	2	-
Тема 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	7. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	2	-
	Всього годин:	14	4

Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Номер і назва теми навчальної дисципліни	Завдання	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Тема 3. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	Етико-правові аспекти сучасної медицини.	1	2
	Біоетичний принцип справедливості.	1	2
	Проблема лікарських помилок з історичної, етичної і правової точок зору.	2	2
Тема 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.	Історія етичного регулювання біомедичних досліджень на людині і тваринах.	4	4
	Етичне регулювання експериментів на тварин.	4	6
	Роль біоетичних принципів і правил в регулюванні біомедичних досліджень на людині.	4	6
Тема 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.	Аксіологічні поняття медицини.	4	4
	Ґенез біофілософії.	6	6
	Наукові та етичні ракурси трансгенної біотехнології.	4	4
Тема 6. Біоетичне ставлення до лабораторних тварин.	Чи варто випробовувати ліки на тваринах.	4	4
	Використання тварин у наукових дослідженнях.	4	6
	Експерименти над природою.	4	6
Тема 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	Смерть мозку і проблема дефініції смерті.	4	4
	Моральні проблеми пересадки органів від живих донорів (включаючи некомпетентних донорів і донорів з соціальними обмеженнями свободи вибору).	4	6

	Моральні проблеми пересадки органів від трупів.	6	6
Тема 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	Антропогенетика і євгеніка як політизовані галузі дослідження спадковості.	4	6
	Ґенеза суспільного контролю медичної справи.	4	4
	Розвиток генно-інженерних технологій і застосування євгенічних засобів (популяційний та індивідуальний рівень).	2	4
	Всього годин:	66	82

Очікувані результати навчання з навчальної дисципліни: формування визначених освітньо-науковою програмою загальних та фахових компетентностей, завдяки:

знанням: про цілісну уяву щодо моральної сторони діяльності людини в медицині та біології; збереження живими організмами своєї біологічної суті, біологічних та моральних якостей, запобігання широкомасштабній втраті біологічної цілісності; законодавчих документів, які захищають індивідуум, суспільство і людство в цілому від небажаних і згубних наслідків упровадження в практику нових медико-біологічних технологій;

умінням: неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній діяльності; оцінювати новітні досягнення біології та медицини з точки зору визначення ступеня їх небезпеки для людини і суспільства сьогодні й у майбутньому.

Перелік результатів навчання, яких досягають під час вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-наукової програми «Фізична терапія, ерготерапія» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю І7 Терапія та реабілітація

Шифр	Результати навчання
РН	РН1. Критично аналізувати та переосмислювати сучасні наукові концепції, теорії, методологічні підходи й результати фундаментальних і прикладних досліджень у фізичній терапії, ерготерапії та суміжних галузях знань, визначати перспективні напрями розвитку науки і професійної практики з урахуванням міжнародного досвіду та актуальних суспільних викликів. РН5. Критично оцінювати наукові докази, обґрунтовувати

	адаптацію міжнародно визнаних професійних практик, заснованих на доказах, до національного контексту, визначати шляхи впровадження результатів наукових досліджень у фізичну терапію та ерготерапію для вдосконалення реабілітаційних втручань і послуг, спрямованих на оптимізацію функціонування, активності та участі людини, забезпечення заняттєвої активності, інклюзії та доступності реабілітаційних послуг. РН7. Презентувати, аргументовано обговорювати та поширювати результати власних наукових досліджень у сфері фізичної терапії та ерготерапії українською й англійською мовами, готувати наукові публікації відповідно до міжнародних академічних вимог, здійснювати наукову комунікацію з фахівцями різних галузей знань і нефахівцями в національному та міжнародному академічному й міжкультурному середовищі. РН10. Аналізувати суспільні, етичні та культурні аспекти наукової і професійної діяльності у сфері фізичної терапії та ерготерапії, оцінювати соціальну значущість результатів досліджень, обґрунтовувати рішення з урахуванням прав людини, демократичних цінностей, принципів інклюзивності, недискримінації, культурного різноманіття та сталого розвитку.

Порядок оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни:

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів поточного контролю та заліку.

Протягом семестру здобувач вищої освіти може отримати максимальну кількість балів – 100 як суму балів за результатами поточного контролю на лекційних, практичних заняттях, за виконання зазначених програмою індивідуальних завдань та робіт, або в установленому порядку з тем, заняття з яких було пропущене здобувачем вищої освіти.

Використовуються такі засоби оцінювання під час заняття та розподіл балів, які може отримати здобувач за тему:

Засоби оцінювання результатів навчання та розподіл балів з дисципліни:

Номер і назва теми практичних занять	Засоби оцінювання під час заняття	Кількість балів за види робіт та загальна кількість балів за тему

		заняття	
		денна форма	заочна форма
1. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	Презентації на задану тему.	20	50
2. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	Тестування.	10	
3. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень	Експрес-контроль.	5	
4. Етичні проблеми ГІ. Застосування технології "рекомбінантних ДНК": "закони живого", поняття "сутності живого". Антропологічні та екологічні наслідки використання трансгенних організмів. Продовження терміну людського життя: аксіолого-етичний вимір.	Презентації на задану тему.	20	50
5. Вивчення онтогенезу і біології розвитку. Поведінкові досліди. Досліди по розмноженню для вивчення генетики і еволюції. Генетична модифікація тварин для імітації певних випадків типу спадкового захворювання. Вивчення природно виникаючих захворювань. Вивчення тварин з штучно викликаними розладами.	Презентації на задану тему.	20	
6. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові. Етичні проблеми оперативного хірургічного втручання. Розуміння хірургічного втручання як "травматичної дії", "механічного впливу" на органи і тканини тварин як біоетична проблема.	Експрес-контроль.	5	
7. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	Реферат	20	-
	Всього балів:	100	100

Перед початком заняття науково-педагогічний працівник відповідно до силабусу навчальної дисципліни ознайомлює здобувачів вищої освіти із засобами поточного контролю, які будуть застосовуватись, і кількістю балів, які вони можуть отримати. Під час завершення кожного заняття кожному присутньому здобувачу вищої освіти оголошується кількість отриманих ним балів.

Здобувачі вищої освіти мають право на зарахування результатів навчання, здобутих шляхом інформальної освіти (проходження онлайн-курсів на платформах Prometheus, Coursera, EdEra, Physiopedia Plus тощо, участь у тренінгах, вебінарах), якщо вони відповідають програмним результатам навчання та компетенціям, передбаченим цією навчальною дисципліною, відповідно до п.3.16 Порядку визнання у національному університеті фізичного виховання і спорту україни результатів навчання, здобутих у процесі неформальної та/або інформальної освіти. Згідно до п.п. 3.17 та 3.18. загальний обсяг зарахованих компонентів не може перевищувати 25% освітньої програми та не звільняє від заліку.

Здобувач вищої освіти, який протягом семестру отримав менше 35 балів, до семестрового контролю не допускається, і може в установленому порядку пройти повторне вивчення навчальної дисципліни.

Залік проводиться у порядку, визначеним Положенням про організацію освітнього процесу в Національному університеті фізичного виховання та спорту України (нова редакція).

Рекомендовані основні та додаткові інформаційні ресурси:

Основні:

1. Загородній А. Г., Ковальчук Л. Я. Біоетика: підручник. - Київ: ВСВ "Медицина", 2018.

2. Закон України "Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові". Відомості Верховної Ради України, 25.01.2026. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#Text

3. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють питання трансплантації анатомічних матеріалів людині". Відомості Верховної Ради, 2020, № 28, ст.187. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/418-20#Text

4. Свирид О.В., Бабак С.В. Проблематика донорства і трансплантології в умовах війни. Вісник НУОУ. 2025. Вип. 2 (84). С. 152-161. DOI: 10.33099/2617-6858-25-84-2-152-161

5. Beauchamp T. L., Childress J. F. Principles of Biomedical Ethics. 8th ed. New York: Oxford University Press, 2019. 480 p.

6. Convention on Human Rights and Biomedicine (The Oviedo Convention). Council of Europe. Strasbourg, 1997. 15 p. https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/10/4861/11.pdf

7. Habermas J. The Future of Human Nature. Cambridge: Polity Press, 2003. 133p. https://monoskop.org/images/3/36/Habermas_J%C3%BCrgen_The_Future_of_Human_Nature_2003.pdf

8. Jonas H. The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age. Chicago: University of Chicago Press, 1985. 263 p.

9. Nuffield Council on Bioethics. Human Bodies: Donation for Medicine and Research. London, 2011. 272 p. https://cdn.nuffieldbioethics.org/wp-content/uploads/Human-bodies-donation-report.pdf

10. Testoni D., Hornik Ch.P., Smith P.B., Benjamin D.K., McKinney R.E. Sports Medicine and Ethics. Am J Bioeth. 2013. 13(10). P. 4-12. doi: 10.1080/15265161.2013.828114

11. World Health Organization. WHO Guiding Principles on Human Cell, Tissue and Organ Transplantation. Geneva, 2010. 9 p. https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/53e1102b-4874-49bf-97bc-c529b1c246f0/content

Додаткові:

1. Harriss, D. J., MacSween, A., & Atkinson, G. (2022). Ethical Standards in Sport and Exercise Science Research: 2022 Update. International Journal of Sports Medicine, 43(14), 1147–1152.

2. Arora, N. K., Roehrken, G., Crumbach, S., et al. (2023). Good Scientific Practice and Ethics in Sports and Exercise Science: A Brief and Comprehensive Hands-on Appraisal for Sports Research. Sports, 11(2), 47.

3. Smith, A. J., Clutton, R. E., Lilley, E., et al. (2017). PREPARE: guidelines for planning animal research and testing. Laboratory Animals, 52(2), 135–141.

4. Sørensen, D. B., & Cloutier, S. (2020). Translational validity and animal welfare in animal models of stress and exercise. Applied Animal Behaviour Science, 231, 105096.